

Ein dapur og rillandi heimur

Jógvan
Isaksen
ummælir

Tóroddur Poulsen: Botnfali. Egið Forlag 1984. 42 s. kr. 40. Permumynd: Tove Guttesen.

For- og bakperman á »Botnfalli« eru tær somu, og um lesarin letur upp í skeivum enda, so stendur: »Vendið um!« Í hesum er ein litil ertan, bæði tí lesarin ikki frammanundan veit, hvør endin er tann rætti, og tí orðingin er so bibilsk og gevur tær varhugan av at vera á skeivari leið — á ein hátt ert tú tað eisini — at tú eigur at koma tær á rætta leið, innan innihaldið fær klørnar í teg.

Perman er svørt og somuleiðis er meginparturin av yrkingunum. Ikki bert tí tær aloftast fara fram um náttina, har stjørnurnar mangan eru einastu ljósglæmurnar — sum á permuni — harafturimóti tí evnið ikki er tað pena, tað vakra, men tann skitni veruleikin sum uttan pyntandi fernis verður lýstur akkurat líka ófantaligur, sum hann er.

Fyrsta yrkingin »Streymslit« ger vart við ein part av fortreytunum fyrri at yrkja. Streymslit, nátt og ódnarveður er ein karmur sum hóvar yrkjaranum. Tann óvanliga stóðan, tað at vera uttanfyrri tann alljósa friðarliga gerandisdagin er við til at skumpu undir yrkjaraføri. Fyrtreytin fyrri at yrkja er tað óvanliga. »Eg vil skriva« heldur fram við at greiða frá, hvørjar hugsanir yrkjarin hevur um tað at skriva, at hann vil skriva um alt og ikki bert tað pena: »við lívins royndum/ úr rusketum/ og runudikjum«. Tað ógvusliga og tað patetiska eru mangan felagar, og tá Tóroddur Poulsen gerst harðligur endar hann við hvørt í fylgisveininum: »og tá ið eldur kemur í siðurnar/ skal hann slökkjast/ við blóði og sveitta/ úr penni mínum«. Máti skal vera við.

Í »Á asfaltvegi« gerst greitt, at tað er býurin og tann slitna nýtiðin sum er tilfarið hjá yrkjaranum. Tú ert kringsettur av asfaltvegnum: »at vera í einum tanga/ fullum av

olju og skervi«. Her er kenslan av, at tú sálarliga og líkamliga ert læstur inni í einum illviljaðum heimi, at tú sum nakin menniskja berjist í skittinum. Her, og kanska í fleiri yrkingum, fært tú somu mynd av heiminum sum í summum av nútímans teknaðu blóðum, har menniskjan roynir at klára seg í einum oyðiløgdum heimi eftir eitt kjarnorkukriggi el. líkn. Verðin og gerandisdagurin eru ein blandingur av tí mest framkomna teknikkinum og atferðini hjá holumenniskjuni. Tú setur ein mótsetning upp millum tær ótrúligu tólini, ið kunnu nýtast ella misnýttast og so tað í atburði mótvegis hvørjum øðrum litið framkomnu menniskjuna. Yrkingin er við sínari dyrkan av vakurleikanum í undirganginum í ætt við filmnoir tradítionina.

Myndin av tí skiftandi og óstöðuga heiminum heldur fram í »Áðrenn tú veitst av«. Tú veitst ongantið, hvat fer at henda, tann eina dagin í erva, tann næsta í neðra. Eitt grundleggjandi rættvisi er tó til: »at gras er gras/ sjálvt tá tað verður eitrað/ við kunsttøðum«. Her finst næstan meira álit á livið og framtíðina enn annars í yrkingunum. Reglurnar kunnu eisini lesast á fluttari merking, at tað finst ein ekta kjarna í menniskjuni, ein kjarna sum hóast allar broytingar og oyðileggingar altíð vil vera til. Tað er her okkara evarska vón er.

Men í flestu færum verða vónirnar um eina ríka framtíð skutlaðar. Í »Til ein falnan« heldur tú, at tú sleppur undan, men vit verða øll fangaði: »og heimsins kaldi mjørki/ var eins og ein fremmandur á gotuni/ ein kundi ganga framvið uttan at varnast«. Tað er tó skjótt, at tað gerst greitt, at eingin kann renna undan lagnuni.

Tittulin »Súri spegil« riggar væl til innihaldið í yrkingini, sum er gall og gor og forbannislir, men um somu tíð hevur hon frálikar myndir og orðasamansettingar:

Tú dagligi súri spegil
folnaða betong og plastikk
tú smittuberandi
bronkitisblóma
forir aftur og aftur fram
fyrri okkum
ellisheimsborn
næstan kvæld í slisum
og smákokum
barnagarðselli
sum savnar uppá
bilmerkir
til tað einaferð sjálvt
verður offurið á tí blóðiga
asfaltinum
nattklæðisfólk
sum spýggja samvitsku
og moral
sum bert er stremban og
vald
sum frystiskápssalirnar
kyssa
góðan morgun hvussu
nóg kostar tú

Yrkingin er ikki óvanlig fyrri savnið, heldur er hon umboðandi. Assosiatiónirnar spæla fritt og harðliga, men hava samstundis sín serliga ekspressionistiska estetikk, t.d. »bronkitisblóma«, ið eisini botnar í teimum ósambærlegu samansettingunum. »Folnaða betong og plastikk« og »ellisheimsborn«, sum samtíðis eru neyvar lýsingar av veruleikanum. Yrkjarin fer tí eisini frá ellisheiminum til barnagarðin — líkleikarnir eru eyðsýndir — frá dripmum børnum til maktmenniskjuna, sum ger heimin upp í pengum

og valdi. Tankaróðin, sum í fyrsta umfari kann tykjast tilvildarlig, visir seg at vera alt annað, hvør regla, hvør hugsan er tengd saman við tí undanfarna og tí sum kemur. Seinasta regla leggur seg upp at fyrstu reglu, ger vart við spegilin og tær orvitis-kendu og samstundis logisku illsinisglepsini, sum yrkjarin sendir sær sjálvum. Yrkingin er sprongd, hon er í fullum og er tó samanhængandi. Hon avmyndar veruleikanum sum hann andaliga og kroppsliga roynist okkum, nevniliga í skeljum. Innihald og formur gerast parallell, tað er ikki longur nakar skiljaður.

»Kvøld í februar '80« byrjar sum vanlig kvøldarlýsing: »loftið fult av stj. stjørnum/ og mánanum/ speglandi sær/ í sjógv og biltekjum«. Alt er í lagi til seinasta orðið, sum fær ta fastløgdu myndina í høvðinum á lesaranum at stokka sundur. Ónatúrur hevur tikið ræðið, og »fólkið starir í sjónvarpi«, i staðin fyrri at liva og njóta natúrana, so »kavin hvíti gloymdur/ liggur um landið alt«. Tann umvenda orðaróðin, sum vit kenna frá so nógvum sangum í »Songbók Føroya Fólks«, gerst í hesum samanhangi eitt sindur háðandi, so at bæði tær nýggju og tær eldru

virðini verða spottað. Men høvuðsniðurstøðan er alíkvæl, at í sama mun sum vit missa følingina við natúrini, so skýtur virðisgrundarlagið seg, og menniskjan verður sett til viks: »og prisurin/ á gulli hækkar/ meðan mannavirðið/ er í botni«.

Mótsetningar verða við hvørt ein heild sum í »Dreymurin«, har ein sambinding — ella kanska heldur samanlæsing — verður gjørd millum vøku og svøvn, liv og deyða, byrjan og enda:

dreymurin bar meg
vaknan gjøgnum svøvnin
eins og gumman ber
barnið til dýpin:

vatnið á pannuni er
sveitti frá hond
sum heldur smáar spakar
við mold

Svøvnur og vøka eru ikki bert mótsetningar, men eisini partar av somu heildini, eins og tað nýfódda livið verður nortið av somu hordini sum jarðar í hinum endanum.

Natúrur kemur litið upp í part, umhvørvið er býurin og asfaltið, og evnið er menniskjuni sum liva í honum. Onkur einstøk undantøk koma tó fyrri. Sum »Kvirra«, ið er vøkur og nettlig sveimandi yrking, har menniskju og natúra verða eitt, og eingin munur er á innani og uttaná. Alt er ein harmonisk heild:

vára kroppar
sum gerast til eitt

náttin sum sveimar
inni í okkum

Kvirra er rættliga fjar frá tí stóra partinum av yrkingunum, ið eru ilsligir og áløypandi.

At vera til er altíð at vera ov seinur, og yrkingin »At vera« ger eina samafatan av livsáskoðanini hjá Tóroddi Poulsen: »koma til diskini/ aftaná tungar timar í biðirøðini/ og staðfesta/ alt er útselt«.

Glottar finnast í myrkurinum, men glottar sum bert gera vart við seg undir óvanligum umstøðum: »vitan finst í rúsinum/ eins væl í fepriinum/ sum eg svimji í nú/ eins og í oyðimørkini/ sum eg ongantið komi fram í« (»Fepur«). Tað er ikki í gerandisdegnum ella í ger-

andisumstøðum tú finnr grundir til at liva, livsvónina finnr tú, tá tú sveimar »omanfyri gongulagið«. Bert tá tú ert fluttur úr tí vanligu sálarligu (mis)javnvágini kennir tú eina livsþáttan.

Eg havi ta fatan, at hvøundurin stundum missir tráðin eitt bil ella fer so mikið lagt burtur frá høvuðsinihaldinum, at yrkingin fer sundur, og einki spyrst burtur. Í »Móti heysti« eru tvey tær fyrstu orðini hampuliga stringent í frásøgnini. Ótti fyllir orðini, ið siga frá eini trívandi roynd at goyma seg frá degnum, frá livinum meðan triðja orðið tekur fyrst við endanum, men síðani fer út á bláman: »men í morgin/ má eg út/ bilarnir biða/ og eingin timir longur/ at ganga úti í regni«. Tær seinastu reglurnar hava litlan og ongan samanhæng við tað undanfarna, uttan so at tú tekur tær sum mynd av nútíðar samfelagnum, sum í sínum lagi er orsök til, at persónurin er so kroystur av angist fyrri tilveruni. Men á henda hátt verður alt til beinagrind og postulat.

Ein vill trongd at gera uppreistur er í meginpartinum av yrkingunum, og høvuðsgongdin er næstan altíð niðurfret, út á eggina. Tilveran er ein stør undirgongd, og tú kanst tað sama laga teg eftir tí og finna vakurleikan í kaos. Í fitt av yrkingunum verður gjørt vart við, at tú skalt ikki vænta tær nakað av livinum. Umframt lötudýrdina í ástarleikinum er einki. Í tráð við hesa livsfatan er forendið hjá Jim Morrison í titillblaðnum:

Where are the feasts
we were promised
Where is the wine
The New Wine
(dying on the vine)

Orindið boðar frá tónanum í »Botnfalli«, svikin lyfti og mistur undgómur.

Stundum tykist tað, sum yrkjarin fyrst og fremst vil provokera, at tað er endamálið, men líkamikið hvussu nýtilig ein provokation kann tykjast, so gerst hon sum tíðin líðir tóm. Nærum alt sum tú hoyrir nógv ofta venur tí teg við, og so er broddurin farin. Tóroddur Poulsen ferðast akkurat í hesum vandanum. Hann

